

Redengevende omschrijving van Kasteel Bokhoven in het kader van aanwijzing archeologisch monument SOM1011

Historische gegevens

De vroegste vermelding van een heer van Bokhoven staat in een oorkonde van 23 juli 1363 als ridder Gijsbert Coc toestemming vraagt voor de stichting van een kapel op zijn grondheerlijkheid Bokhoven. Zes jaar later komt hieruit de zelfstandige parochie Bokhoven voort. Het kasteel wordt voor het eerst vermeld in 1372 als bouwmeester Jan II van de Doem er aan werkt.

Vanaf dat moment komt het kasteel en de heerlijkheid Bokhoven regelmatig voor in de oorkonden. De status van het kasteel wordt verhoogd door de stichting in 1392 van een altaar op het kasteel waarvan het patronaatsrecht aan de kasteelheer toeviel.

De heerlijkheid Bokhoven was een leen van het Bisdom Luik en vormde daardoor een politieke enclave tussen Holland, Brabant en Gelre, hetgeen tot gevolg heeft gehad dat het kasteel regelmatig in de vuurlinie tussen de strijdende partijen kwam te liggen. Onder meer in 1498 moet het zwaar te lijden hebben gehad, wat resulteerde in uitgebreide herstelwerkzaamheden in het begin van de 16de eeuw.

In 1570 kwam het in bezit van het zuidnederlandse geslacht D'Immerselle, welbekend van het prachtige grafmonument (1650) in de kerk van Bokhoven.

Intussen groeide het kasteel uit tot een complex waarvan, getuige een inventaris uit 1624, alleen de voorburch al 44 ruimten bevatte.

In 1672 kreeg het kasteel het zwaar te verduren toen de Franse legers Nederland binnentrokken. De hoofdburcht werd dermate zwaar beschadigd dat deze nadien nooit meer bewoond is geweest. Hoewel ook de voorburch schade had opgelopen, kon deze hersteld worden en vanaf die tijd speelde het leven op het kasteel zich alleen hier af. De anonieme 18de eeuwse tekening van het poortgebouw geeft die situatie dus weer.

Ruim honderd jaar later trokken opnieuw Franse legers het land binnen. Het vrije graafschap Bokhoven en daarmee het kasteel was toen in het bezit van de Franse familie De Montmorency. In 1794 verbleven de Franse troepen 17 weken in Bokhoven en ze hebben toen de voorburch gesloopt waardoor aan de bewoning van het kasteel een einde kwam. Het westelijk deel van het poortgebouw is toen nog blijven staan. In de 19de eeuw is dit nog gebruikt als raadhuis en als woning voor de veldwachter. Maar uiteindelijk raakte ook dit in verval. In 1973 werd op het terrein van de voorburch een nieuwe villa gebouwd volgens de architectuur van de "Bossche School" en kwam het tot een consolidatie en reconstructie van een gedeelte van de nog aanwezige resten van het muurwerk van de voorburch. Dit heeft de status van rijksmonument. Het toen ontstane beeld domineert nog altijd het dorpsgezicht van Bokhoven.

Archeologische gegevens

In 1986 is het onbeschermde achterterrein ten zuiden van de voorburch geëgaliseerd. Hierbij werd zwaar muurwerk van de hoofdburcht aangetroffen dat vervolgens door de gemeentelijk archeoloog van 's-Hertogenbosch is ingemeten en onderzocht. De plattegrond bleek te bestaan een massieve woontoren, een aangrenzende zaalbouw, een binnenplaatsje met waterput en een poortgebouw. Het geheel had een afmeting van 17 x 22 m en kan vermoedelijk gerekend worden tot één bouwconcept zij het dat de woontoren om constructieve redenen enige jaren eerder is gebouwd dan de rest van het kasteel. Op basis van het tijdens de opgraving in de fundamenteleuven aangetroffen materiaal kan de constructie in zijn geheel worden gedateerd in het derde kwart van de 14de eeuw. Dit komt uitstekend overeen met een datering in de jaren 1365 – 1372, zoals die vermoed zou kunnen worden op grond

van de geschreven bronnen. Na het onderzoek zijn de resten in stand gebleven en weer met grond afgedekt.

Een tweede onderzoek door de gemeente 's-Hertogenbosch vond plaats in 1988 op het terrein van de voorburcht voorafgaand aan de bouw van een zwembad in de onbeschermde ondergrond. Hieruit bleek dat de voorburcht in een aantal fasen is uitgebreid, gepaard gaande met een uitleg van de grachten. Tevens bleek dat het kasteel in oudste aanleg is gesitueerd op een oeverwal die al in de 12de en 13de eeuw was bewoond. Mogelijk ging aan het kasteel een oudere "hof", centrum van adellijk grootgrondbezit, vooraf.

Het derde onderzoek, uitgevoerd door de afdeling BAM van de gemeente 's-Hertogenbosch, vond plaats in het najaar van 2001. Dit onderzoek concentreerde zich rond de huidige brug naar aanleiding van de voorgenomen reconstructie van het 16de eeuwse poortgebouw. Hierbij werden de oorspronkelijke fundamenten van het 16de eeuwse poortgebouw en de aangrenzende ommuring vastgelegd.

Uit het onderzoek is een goed beeld ontstaan met betrekking tot de fasering van het kasteel. Achter de 15de eeuwse voorburcht bevindt zich de eigenlijke (14de eeuwse) hoofdburcht. Rond 1500 wordt de voorburcht naar het westen toe uitgebreid en voorzien van een poortgebouw. Beide terreinen zijn omgeven door grachten die nog gedeeltelijk herkenbaar zijn.

Belang van de aanwijzing

Het kasteelterrein is van groot wetenschappelijk belang. De hoofdburcht is een goed voorbeeld van een zogenaamde "compact zaaltorenkasteel" dat typerend is voor de tweede helft van de 14de eeuw. Van de variant waartoe Bokhoven behoort is na de verdwijning van het kasteel Hodenpijl het enige nog bestaande exemplaar. Het terrein van de voorburcht is nog maar gedeeltelijk archeologisch onderzocht en heeft nog veel archeologische potenties.

Gezien de grote archeologische en cultuurhistorische waarden is het zeer gewenst het complete kasteelterrein inclusief grachten aan te wijzen als gemeentelijk archeologisch monument.